

Gaudí com a Renaixença catalana de les formes.

Entrevista a Jordi Bonet

| JOAQUIM NOGUERO |

Jordi Bonet i Armengol (Barcelona, 1925) és arquitecte director i coordinador de les obres del temple de la Sagrada Família des del 1985. Doctor en arquitectura, ha publicat diverses monografies sobre Gaudí i títols com *L'arquitectura al servei de la música* (1986) i *Temple de la Sagrada Família* (1992). Conferenciant reconegut i arquitecte amb nombrosa obra arquitectònica, Bonet és un dels millors

coneixedors de l'arquitectura gaudiniana. Actualment, és president de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, i al llarg dels anys ha rebut guardons com el premi Ciutat de Barcelona per la restauració de l'edifici de la Fundació Enciclopèdia Catalana, la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya i el Domènec i Montaner de l'Institut d'Estudis Catalans.

FOTOS: MARC VILA

FILL DE L'ARQUITECTE LLUIS BONET I GARI, Jordi Bonet va ser escollit com a arquitecte director de la Sagrada Família després de ser considerat com un actualitzador de les teories de Gaudí en obres seves com les esglésies de Vinyoles d'Orís (Osona, 1955), de Sant Medir (Barcelona, 1960) o de la Fortesa (Anoia, 1962). Entre altres obres seves, hi ha també l'auditori Pau Casals, al Vendrell. Format en l'escoltisme, Bonet ha estat el primer president de la Delegació Diocesana de l'Escoltisme de Barcelona (1957) i el primer directiu català de la Conferència Internacional de l'Escoltisme Catòlic (1965; secretari general durant el període 1977-1981). Entre 1981 i 1984, l'arquitecte va ser nomenat director general de Patrimoni Artístic de la Generalitat. En l'entrevista, com a gran conversador i enamorat de Gaudí, Bonet pren immediatament la iniciativa. Sap que per parlar de Gaudí no en tindria prou ni amb deu entrevistes com aquesta i acota immediatament el camp.

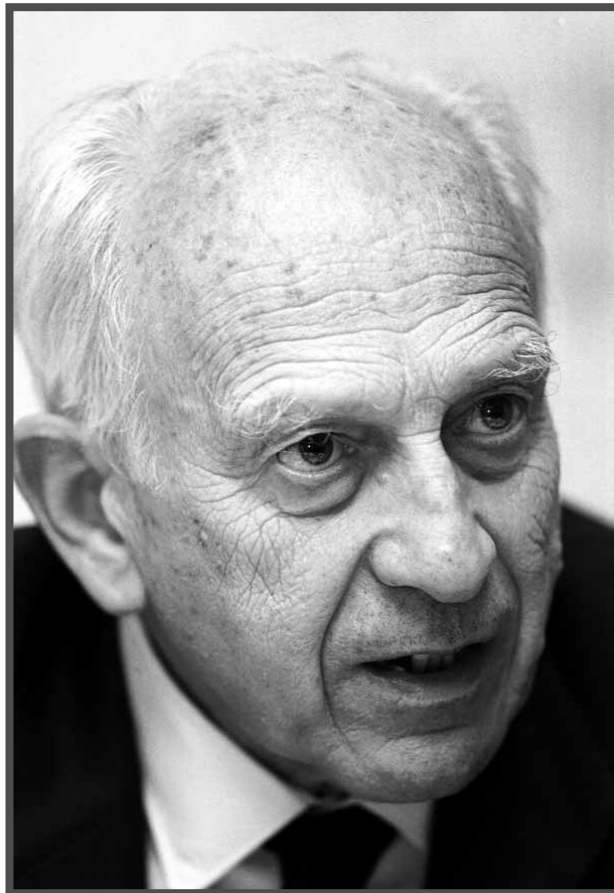
—Abans que res, miri aquesta maqueta i deixi que li expliqui una cosa. Després ja parlarem de tot Gaudí.

—Vostè dirà.

—Doncs, resulta que aquí, als terrenys de la Sagrada Família, Gaudí hi va construir unes escoles parroquials que van ser destruïdes l'any 1936. I l'extraordinari d'aquestes escoles és que, abans que vingués a Catalunya la senyora Maria Montessori, a la Sagrada Família ja es feia escola activa. L'Artur Martorell n'havia estat alumne: sóc testimoni d'haver sentit explicar-ho al senyor Martorell, agraït del que havien fet en aquesta escola. Què li sembla? Em venia de gust recordar-ho, i si m'entrevisten d'una revista d'escola i no en digués res, malament rai, oi?

—Fa bé, a la revista ens interessa. Es va perdre definitivament, després de la destrucció?

—No, l'any 1937 va tornar a obrir. Però, cremar unes escoles! Són fets salvatges com aquests els que van fer perdre la guerra a la República. Les van cremar només per-

què eren parroquials, de la mateixa manera que es van cremar esglésies i hi va haver assassinats. Els que feien la revolució no filaven prim, i es van fer moltes destruccions com aquesta, que no duïen enlloc. Així es va perdre la guerra! Però, perdoni, que això no és el que em demanava.

—No es preocupi, que aquí val tot. Pel que diu, l'escola va quedar entre dos focs: abans de la guerra era destruïda per parroquial i després de la guerra no devia poder continuar tal com era per activa i catalanista.

—Una bogeria!

—Què n'ha quedat?

—Encara són allà fora. Ara les hem estudiat per rehabilitar-les tal com eren. De l'època, en conservem alguna fotografia i un dibuix de Le Corbusier, d'una vegada que era a Barcelona i va quedar admirat de l'estructura projectada per Gaudí. És senzillíssima. Però té solucions genials. Les parets, per exemple, eren molt primes, però s'aguantaven bé gràcies a la forma plegada que els va donar Gaudí i, a més a més, acústicament el resultat funcionava. Està fet amb tanta brillantor que, quan es va restaurar l'estructura després de la guerra, perquè s'aguantés

”

Abans que vingués a Catalunya la senyora Maria Montessori, a la Sagrada Família ja es feia escola activa.

van haver d'afegir-hi unes parets internes en forma de rectangle, a més d'un sostre fals que en desvirtuava la forma interna original i es carregava totalment l'acústica. Gaudí no feia mai res que fos gratuït.

—*De qui havia estat l'encàrrec?*

—Era una obra de la Sagrada Família, però les va pagar en Gaudí de la seva butxaca: li van costar 9.000 pesetes. Eren tres aules. Aquí no hi havia altra escola, de manera que quan els revolucionaris, que eren uns noiets exaltats, el dia 20 de juliol de 1936 cremen les escoles pensant-se que feien què sap què, el barri es va quedar sense. La idea de l'escola activa era precisament del rector, mossèn Gil Parés, i també el van assassinar. Són coses terribles, però s'han d'anar sabent. Durant anys no ho hem explicat gaire, perquè no semblés que justificàvem segons què. Perquè, és clar, després d'aquesta en ve una altra que Déu n'hi do! Però el que no pot ser és ocultar la veritat, els fets. Això ho va fer gent que vivia aquí. No venien de qui sap on: eren ximplers de casa nostra!

—*La construcció arquitectònica estava feta pensant que havia de ser una escola?*

—I tant! A Gaudí li encarreguen fer tres aules que servissin d'escola a uns cent vint, cent cinquanta nens, amb possibilitats d'impartir classe a l'exterior. Gaudí hi posa, doncs, un jardí a l'aire lliure, amb unes fontetes i uns reialços, que també recuperarem ara, a més a més d'uns sorralers que tant servien per jugar com per fer-hi la classe de geografia, tal com veiem en alguna de les fotografies conservades. Així, de manera pràctica, s'explicava als nens què és una illa, una península, un coll, un turó, mentre ho feien ells mateixos a la sorra. Això va funcionar d'aquesta manera tenint com a director mossèn Gil Parés fins l'any 1936.

—*La rehabilitació que deia abans, qui la va fer?*

—A través d'una de les persones que hi tenia influència, l'arquitecte Josep Lluís Sert, i del sindicat d'arquitectes de Catalunya, el Comitè de l'Escola Nova Unificada encarrega al senyor Quintana que reedifiqués les escoles perquè poguessin funcionar. S'havia quedat el barri sense, no n'hi havia d'altra. Quintana se'n fa càrrec el setembre del 1936, i es troba l'escola enfonsada.

—*Veig que en va mantenir la mateixa forma?*

—Només l'exterior, perquè les parets són tan primes que per assegurar l'estructura Quintana no hi veu cap altra sistema que aixecar per dins unes parets de totxana planes, sense les ondulacions de fora, una solució que també estava més d'acord amb el racionalisme aleshores predominant. Però així es perdia tota l'acústica. Quintana

”

Gaudí volia que l'arquitectura fos viva i, per a ell, els signes de vida eren el color i el moviment.

també hi fa un sostre fals, que li serveix d'aïllament, però que desfigura totalment les aules. Per una raó estructural i de lluminositat, Gaudí fins i tot havia posat un pilar al mig de l'aula; però estava tan ben pensat que no hi feia cap nosa, no treia visibilitat.

—Com han pogut fer marxar enrere?

—Per sort, a l'arxiu de Quintana hem trobat com fa setmana a setmana la reconstrucció (pròpiament no va ser una restauració) i, gràcies a trobar-ho tan detallat, hem tingut molt material per restaurar l'escola d'acord amb la seva forma originària.

—Aquest geni de Gaudí de què parlava ara, a propòsit de l'escola, no és més una qüestió estructural, de matemàtica, que no estètica, d'art?

—Bàsicament és una qüestió de càlcul, sí. Però Gaudí volia que l'arquitectura fos viva i, per a ell, els signes de vida eren el color i el moviment. Llavors, s'adona que a la natura hi ha unes superfícies i uns elements que pot traspassar a l'arquitectura: és a través d'aquesta idea que, en la seva nova arquitectura —és ell mateix qui en deia nova—, vol arribar a la síntesi de la forma i l'estructura. Aquí hi arriba a través de la geometria.

—Quins són aquests elements de la natura?

—Les anomenades superfícies reglades: són superfícies generades per rectes (de noms estranys com paraboloides, hiperboloides, alicoides, conoides) i amb doble curvatura. Ell s'adona que quan les coses tenen doble curvatura són més resistents. Aquesta és la raó perquè s'aguantés l'escola amb aquelles parets tan primes: la forma. Amb l'observació i l'experimentació, Gaudí troba de mica en mica el funcionament de moltes altres de les innovacions que aplicarà en la seva arquitectura.

—La seva nova arquitectura consisteix, doncs, a fer coincidir al màxim forma estètica i estructura?

—Això mateix. És d'aquesta manera que descobreix coses com que, per aguantar les voltes, en lloc de fer servir uns grans contraforts i repenjar les columnes en pilars rectes, n'hi ha prou a inclinar-les lleugerament de manera que pel seu centre de gravetat hi passin les línies de pressions de la volta. Això permetia tot d'una una economia molt important de material. Si és més lleuger, pesa menys, no gravita tant, tot plegat té més d'una conseqüència positiva. Gaudí s'engresca amb aquestes idees i, pràcticament, podríem dir que les va experimentant en totes les seves obres. Però sempre apuntant cap a aquella mena de rerefons, d'objectiu darrer, que és la Sagrada Família: el temple que Gaudí somia gairebé com una mena d'utopia.

”

Gaudí feia una pila d'assajos, provava directament la resistència dels materials.

—En arquitectura, parlar d'experimentació deu fer referència als diversos planteigs sobre paper o al cap, rumiant-hi, oi? Amb els diners i les hores que representaria fer-ho directament amb els materials, no es deuen pas poder permetre el mètode de prova-error.

—Gaudí feia una pila d'assajos, provava directament la resistència dels materials, en tenim fotografies.

—En petit, amb maquetes?

—També, però no solament. Si volia provar quina era la resistència d'un envà, el feia i ho experimentava. L'únic inconvenient és que això costa uns diners. Però ell va tenir la gran sort de trobar uns clients que li tenien tanta confiança que estaven disposats a fer-li de mecenes i ell pot plantejar totes aquestes innovacions. Principalment, el comte de Güell, però també en Milà (La Pedrera) o la Junta del temple de la Sagrada Família. Sobretot va tenir la gran sort que Güell li encarregués la capella de la Colònia Güell l'any 1898: allà Gaudí va experimentar les columnes inclinades, les voltes, tot de procediments que en la majoria dels casos recolzen en les formes i la tecnologia catalanes de sempre: les voltes catalanes, els envans doblats, les soleres, els terrats, etc.

—Quan va tardar a fer aquest projecte?

—Deu anys. Sempre he admirat Güell per això. Va tenir paciència. I, així, quan Gaudí finalment s'hi va posar, no van poder acabar la colònia (només va fer la cripta) però, això sí, ja havia experimentat tot el que necessitaria en endavant. A partir de l'experiència de la colònia Güell, els deu darrers anys de la seva vida va poder concentrar tots aquests coneixements i experiències anteriors en el projecte definitiu de la Sagrada Família. I, com que és tan difícil d'entendre, llavors què fa? No té altre remei que construir maquetes. Les fa a escala. Però d'una escala detalladíssima, d'1/10. Les necessitava perquè la gent entengués moltes de les seves noves propostes.

—Aquestes maquetes no han estat molt útils per al treball de vostès?

—És la gran sort que hem tingut. Gràcies a les maquetes, hem pogut recuperar el seu llegat, malgrat la cremada i la desaparició de tots els plànols de la Sagrada Família i de tots els papers de Gaudí al seu estudi, que formava part de la casa rectoral destruïda. Com que eren de guix, les maquetes no cremen, es trenquen. Per sort, tots els trossos van ser aparellats per uns ciutadans benemèrits que es juguen la vida perquè no desapareguessin. Després de la guerra, es fa un puzzle immens, s'enganxen tots els fragments i en surten totes les idees que ens han permès treballar per dur endavant la Sagrada Família. Estudiar aquestes formes ha permès descobrir les lleis geomètriques (poquíssimes) que permeten que es pugui fer tot això que Gaudí no va poder acabar. El projecte era immens.

—Des de bon començament?

—No, però en un moment donat hi va haver un donatiu molt important, i llavors aquella bona gent de l'Associació de Devots de Sant Josep s'engresca, i el projecte es dispara. Aquell va ser un moment de rauxa, i d'un campanar passen a projectar-ne divuit, dels quals ara només

en tenim fets vuit: en falten deu i tots han de ser més alts que els que hi ha ara. Aquest engrandiment del projecte és la rauxa. El seny, l'hi posa Gaudí quan proposa que, com que a la generació que començava el temple li seria impossible veure'l acabat, valia la pena aixecar una de les façanes, la del Naixement, perquè almenys la pròpia generació pogués veure una cosa acabada i, a més a més, això servís de repte perquè els catalans fossin capaços de continuar-lo. En aquest mateix sentit, una altra cosa extraordinària és el poema que Maragall dedica a aquest temple que "s'alça i prospera esperant els fidels que han de venir". Maragall afegeix: "com una flor gegant floreix un temple meravellat d'haver nascut aquí". Però dic que és extraordinari perquè, en aquell moment, la façana del Naixement arribava tot just una mica més amunt de la meitat. Es veu que, tan sols havent escoltat Gaudí, el poeta ja en queda convençut i es converteix en el gran propagandista de la Sagrada Família.

—Quants d'aquells campanars va veure acabats Gaudí?

—Dels primers quatre que es van fer, un sense bastides i els altres tres gairebé acabats. Però, tot i que hi quedava tant per fer, ja llavors va assegurar que vindria gent de tot el món a veure el que estem fent. Han passat setanta-cinc anys i aquest pronòstic s'ha acomplert. En el procés, s'han viscut alts i baixos, amb destruccions, amb gent entusiasmada i d'altra que hi està totalment en contra, però aquí el tenim. Gaudí va dir que el temple es faria si el poble ho vol, i en el fons així el fem: fonamentalment amb els donatius de la gent. El ritme de treball varia a vegades d'acord amb això: l'any passat, per exemple, van testar diverses persones a favor de la Sagrada Família i, com que van deixar immobles importants de l'Eixample, eren força diners i vam poder fer més feina.

—La gent que hi està en contra, per quina raó és? Pel monumentalisme, per ser un temple d'una religió concreta en temps laics i multiconfessionals, per no ser fidel a Gaudí, fora ja del seu control?

—Hi ha una mica de tot, alguna raó fins i tot podria tenir una certa justificació, però no hi ha dubte que Gau-

”

Tot significa. Els campanars, per exemple, simbolitzen els apòstols.

di era perfectament conscient que no l'acabaria pas ell, el temple. Va deixar totes les bases perquè es pogués acabar en el futur d'acord amb les seves directrius. En morir, deixa el que tenia a la Sagrada Família, perquè s'invertís en la construcció: és claríssim que volia que continués encara que ell ja no hi fos. El que va deixar era la seva casa del Parc Güell, que es va vendre per posar els diners en el temple. Però, complint aquelles paraules de Gaudí quan deia que "a la Sagrada Família tot és providencial", resulta que més tard la van comprar uns altres ciutadans benemèrits que la van tornar a donar a la Sagrada Família, i ara és la Casa-Museu Gaudí. Són una pila de coses estranyes i, la veritat, no saps ben bé com qualificar-les. Són una espècie de misteris. Però han passat: són certes aquestes coses. I així, malgrat tot, la Sagrada Família ha tirat endavant.

—Aquests atzars, aquesta mena de fascinació mig sobrenatural, d'on prové? Entorn de Gaudí no hi ha només l'admiració arquitectònica. Recordo un còmic popular italià, de quiosc, els típics fumetti d'una sèrie d'un investigador del sobrenatural que es diu Martin Mystere, que localitzava un dels seus casos en una cripta de la Sagrada Família. Què ha donat peu a aquestes històries i aspectes esotèrics?

—Què vol que li digui? D'una gran diversitat de coses. Ganes de vendre, per exemple: la Sagrada Família ven. Pensi que fins i tot hi va haver algú de fora que va relacionar el fet que Gaudí mengés bolets amb el fet que el seu consum li produïa unes al·lucinacions que inspiraven totes les intuïcions genials de la seva obra. Ignorava, és clar, que a gairebé tots els catalans ens agraden els bolets! De coses com aquestes, n'hi una bona pila. Si et poses al costat de Gaudí, es parla de tu. I si dius alguna bestiesa, potser encara més, oi? Ara bé: per què això és així, per què Gaudí produeix encara aquesta fascinació, aquest és el veritable misteri. I la seva obra és un fenomen: l'any 2000 van entrar a visitar el temple en construcció un milió i mig de persones.

—Com s'explica l'admiració dels japonesos per Gaudí?
—Això sí que té una raó fàcil: l'any 1926, un arquitecte japonès que es deia Kenji Imai, d'una família amb una certa posició, va voler visitar els arquitectes més prestigiosos del moment. Un arquitecte nord-americà havia parlat amb elogi de Gaudí. Així que Imai va venir a Barcelona a veure'l. Feia dos mesos que Gaudí havia mort, però l'arquitecte japonès queda tan fascinat per la seva obra que quan als anys trenta fou catedràtic de l'Escola d'Arquitectura de Tòquio explicava Gaudí. Ell va contribuir que se'l conegués al Japó quan gairebé ningú no parlava de l'obra de Gaudí a Europa, quan gairebé ningú no en

feia cas ni aquí, a Catalunya, fora del professor Ràfols, que n'era un devot.

—Com és?

—D'una banda, ningú no és profeta a casa seva. Però, a més a més, Gaudí —relacionat amb el Modernisme, encara que és molt més que modernista— passa de moda quan som al mig del racionalisme noucentista. El Noucentisme no l'entén, i Gaudí queda arraconat.

—No és estrany que l'aspecte extern de les formes de Gaudí enganys els noucentistes i els semblés decoratiu, quan en l'obra de Gaudí tot és significatiu o funcional, a més de contenir munts de càlcul, de ser interiorment, si no racionalista, sí molt racionalitzat? En literatura, només per aquesta mesura formal i per la religiositat, els noucentistes ja havien integrat i s'havien fet seus poetes com Costa i Llobera i prosistes com Ruyra. És clar que Gaudí aparenta desmesura.

—És veritat: la façana pot ser plena de formes naturals d'aparença modernista, però l'estructura és matemàticament racionalista. Gaudí no feia res perquè sí, tot tenia la seva raó. Gaudí deia: "amb els pilars, les naus del temple seran com un bosc, i la llum entrarà com si entrés entre les fulles". Però el que resulta extraordinari és que la llei geomètrica que aguanta cada pilar és la mateixa, tot i la diversitat de formes que els ha donat.

—Per al no-expert, aquesta ramificació en quatre dels pilars sembla que s'hagués d'obrir quan faci força el pes del damunt.

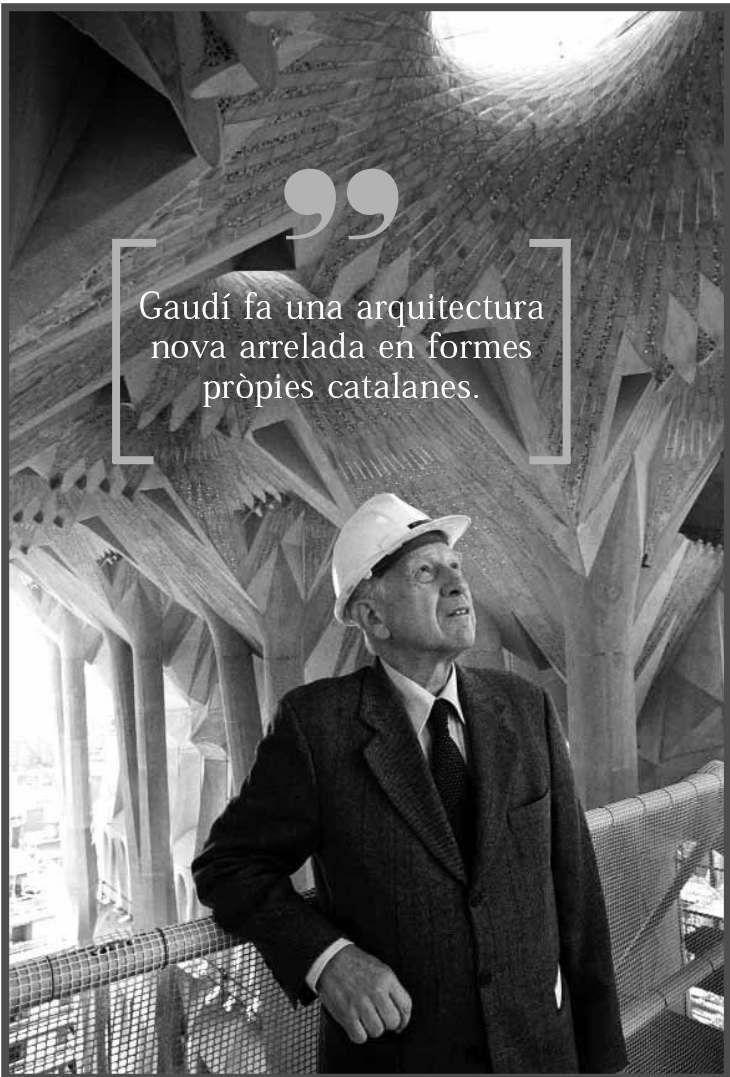
—No, perquè les voltes ho lliguen tot. Gaudí fa servir l'anomenada volta catalana, la volta de maó de pla, una tecnologia que ja està documentada des del segle XIV: hi ha documents de Pere el Cerimoniós on es recomana fer una determinada construcció amb voltes de maó de pla perquè sigui més duradora.

—L'evolució de Gaudí al llarg dels anys, quan abans parlava d'experimentació, és més tècnica que estètica?

—Van juntes totes dues coses, i a partir de la Colònia Güell es pot dir que ja tenim el Gaudí de la Sagrada Famí-

”

El carisma de Gaudí és indubtable.

“
Gaudí fa una arquitectura
nova arrelada en formes
pròpies catalanes.”

lia. La columna de Gaudí és una columna nova de forma, inclinada per aguantar millor el pes, i que es ramifica.

—Hi haurà més llum que en un temple gòtic?

—Molta més, i sobretot serà molt més lleuger.

—Gaudí assenyalava també el material que volia per a cada cosa?

—Si les columnes són de pedres diferents és perquè Gaudí ho havia assenyalat així: escull el tipus de pedra segons la resistència que ha d'aguantar. Les columnes que sostenen menys pes són de la pedra més tova, mentre que les quatre grans columnes de 25 m d'alçada que han d'aguantar el cimbori a 170 m són de pòrfir, la pedra més dura que hi ha al món (per esclafar-ne un centímetre quadrat es necessiten dues tones). Durant segles, a Catalunya només hem tingut una sola peça de pòrfir, la tomba de Pere el Gran, a Santes Creus.

—D'on venia aquesta pedra?

—En les quantitats que es necessita per a aquests grans treballs, venia o del Sudan o de l'Iran. Nosaltres l'hem dut de l'Iran. Ens va arribar un bloc de més de tres metres que l'hem guardat per fer l'altar.

—Aquí no és per raons estructurals, sinó estètiques?

—¿Sap què serà tenir un altar massís de pòrfir d'aquestes dimensions? Però sí, és casualitat: ho vam decidir quan vam veure el bloc de pedra.

—En la construcció de cases com La Pedrera, també ho calculava tant tot?

—I tant: l'extraordinari d'aquest home és que, a diferència del que fem la majoria d'arquitectes, pensava fins i tot com s'haurien de canviar les bombetes, és a dir, tenia en compte el manteniment.

—Normalment, en Gaudí, a més de racional en l'estructura, ¿tot és igualment necessari (en aquest cas, pel seu sentit simbòlic) en les formes?

—Tot, tot significa. Els campanars, per exemple, simbolitzen els apòstols: doncs, els successors dels apòstols són els bisbes, i els atributs dels bisbes són el bàcul (el campanar projectat per Gaudí té la forma de bàcul), la mitra, el pectoral (que és la creu) i el forat que hi ha posat al mig és... l'anell! I només és un exemple. No hi ha res gra-tuit.

—A més dels trossos de guix de la maqueta, se'n conservaven escrits o, això, ho han hagut d'interpretar?

—Hi havia força cosa escrita. En primer lloc, publicats ja en època de Gaudí, tenim els àlbums anuals, que servien per poder explicar amb diversitat de llengües tot el projecte. Però, a més a més, Gaudí explicava coses a arquitectes joves que l'anaven a veure, i n'hi ha tres —Martí-nell, Vergós i Puig Boada— que, quan arribaven a casa després de parlar amb ell, escrivien el que els havia dit i, més tard, ho van publicar. Segur que no es van inventar el que hi expliquen: primer, perquè no n'haurien estat capaços (el que diuen és Gaudí cent per cent); i, segon, perquè (com passa amb els evangelis sinòptics de Marc, Lluç i Mateu, que si fa o no fa tots tres diuen el mateix) els tres testimonis coincideixen en un munt de punts, malgrat ser pen-saments que Gaudí els havia explicat per separat.

—Devia tenir alguna cosa especial per deixar empremta en tanta gent que l'havia conegut i embarcar-los en empreses d'aquest embalum.

—Tenia alguna cosa especial, sí. Quan jo estudiava arquitectura, Ràfols, que l'havia conegut, ens l'explicava i se li humitejaven els ulls. El meu pare, que també l'havia

conegut, no solament l'admirava sinó que també hi tenia una espècie de veneració. I el mateix Sert, per què va voler que es reconstruïssin les escoles? Perquè feien falta, però també perquè sap que les havia fet Gaudí i hi trobava un valor.

—Pel que en diu, hi havia també un factor de carisma personal?

—El carisma de Gaudí és indubtable. Fa molts anys vaig tenir l'oportunitat de parlar amb el manyà que havia fet les baranes de La Pedrera, i aquell home m'explicava com Gaudí havia comparegut al taller a les set del matí i fins a les dues de la matinada de l'endemà havien estat fent la primera barana, que després els havia de servir de model de les altres. Gaudí era allà per fer aquella primera i després li va dir: "ara, tu mateix, ja has vist com es fa, jo només t'ho vigilaré i tu ves fent". Però això no surt de l'artesa. Perquè funcionés, Gaudí havia de tenir un poder de suggestió enorme! Segurament, és això mateix el que fa que Maragall cregui en la Sagrada Família quan amb prou feines hi ha la façana principal feta. No és el temple sol el que convenç tothom, sinó com els el presenta Gaudí. El febrer de 1921 qui més tard seria premi Nobel de la Pau, el doctor Albert Schweitzer, ve a Barcelona convidat per l'Orfeó Català per tocar l'orgue com a solista a la primera audició que es fa a Espanya de la *Passió segons sant Mateu*, de Bach: doncs, el mestre Millet porta el doctor Schweitzer a veure la Sagrada Família i allà Gaudí comença a explicar-li el projecte directament en català. Millet se n'adona i, com que sabia que Gaudí parlava francès, l'avisava que millor que se li adreça en aquesta llengua, ja que en català potser no l'entendrà. I Schweitzer, sap què li diu? Que no cal, que l'ha entès tota l'estona i que —ara ve el gros!— a més a més li havia semblat que estava escoltant el mateix Ramon Llull. Schweitzer no és qualsevol. I això ho va escriure: jo ho he llegit a les seves memòries, *De la meua vida*. Ell havia nascut com a subdit de l'imperi alemany. L'any 1918 Alsàcia havia passat a França, però la seva llengua materna era l'alsacià, un dialecte de l'alemany. Potser per això mateix sabia qui era Ramon Llull: els germànics sempre li han tingut una flaca. Gaudí era, doncs, tot un personatge. Per les seves idees, per com parlava. Tothom recordava també la intensitat dels seus ulls blaus.

—A l'Homenot que li dedica, Pla recorda una conversa en què Pijoan li explica que al món dels josefins de Barcelona es deia que aquests ulls van ser determinants, perquè un familiar del promotor de l'encàrrec, Josep Maria Bocabella, havia tingut el somni que el constructor de la seu els tindria així.

—Això forma part de la llegenda: Pla explica el que li havien explicat que s'explicava, oi? Però, de tota mane-

ra, la fascinació de Gaudí existeix. Com dic, Maragall n'és un altre exemple.

—Quina és la sensibilitat, la formació, que dona lloc a Gaudí?

—Sense dubte, la Renaixença. Hi ha una figura clau de la Renaixença literària, que és Verdaguier; i hi ha una figura equivalent en la Renaixença quan Gaudí fa una arquitectura nova arrelada en formes pròpies catalanes. Gaudí coneixia bé Verdaguier, Guimerà, tota aquesta gent. Ell reivindicava les arrels, trepitjar ferm per poder donar passos endavant. D'aquí ve la seva catalanitat. Fins al punt que per defensar la llengua l'Onze de Setembre del 1924 li toca anar a la presó: ja tenia setanta-tres anys quan, en prohibir-li la policia accedir a la missa en català a què anava, ell els contesta amb la seva llengua, li demanen el carnet d'identitat i, quan veuen que és arquitecte i que, per tant, ha de saber el castellà i no els el parla perquè no vol, se l'enduen a la presó i s'hi passa un dia. Gaudí ho tenia molt clar. Firmava Antoni i no Antonio, i això ho hem fet valer per als llibres de fora, perquè durant l'època de Franco li posaven Antonio i ara semblava que l'havíem catalanitzat nosaltres. A Catalunya la llengua és petita, però en el llenguatge universal de l'art hem tingut la sort de tenir grans figures.

—Gaudí ha influït gaire, pot influir?

—Indubtablement, per fer l'arquitectura vulgar d'habitatges i edificis d'oficines, les aportacions de Gaudí poden ser útils només des d'un punt de vista estructural i funcional, però sense la seva diversitat de formes. Ara bé, des del punt de vista de la construcció d'edificis singulars, les possibilitats són immenses. ■